

BELEVEN ALS AVONTUUR

EEN BELEVINGSTUIN VOOR ALLE MENSEN VAN

Dagactiviteitencentrum
Willem Felsoord

Maart 2011
Uitgevoerd door:
Marleen van Tilburg,
ontwerp en vormgeving
BuitenRuimte voor Contact
info@brvc.nl www.brvc.nl

In opdracht van:
Ipse De Bruggen
www.Ipsedebruggen.nl

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
1. Inleiding	5
1.1. De uitgangssituatie.....	5
1.2. Aanleiding tot de opdracht	5
1.2.1. Verbouwing van het Dagcentrum.....	5
1.2.2. Tuin en balkon	6
2. Visie opdrachtgevers.....	7
2.1. Visie Ipse de bruggen	7
2.2. Visie Willem Felsoord.....	7
3. Dagactiviteitencentrum Willem Felsoord	8
3.1. Een actieve lerende houding	8
3.2. De cliënten waar het om gaat	8
3.2.1. De groepen met intensieve Zorg.....	8
3.2.2. De groepen met intensieve begeleiding	8
3.3. Een lerende omgeving op maat.....	9
3.3.1. Persoonlijke doelen	9
3.3.2. Totale communicatie	9
3.3.3. De inrichting van het gebouw	10
4. Naar een passende visie voor de tuin.....	10
4.1. De tuin nu	10
4.2. Het doel van de tuin als plek voor alle cliënten van Willem Felsoord	11
4.3. Gebruik en beleving.....	11
4.3.1. Hoera we kunnen naar buiten! Maar ... (analyse van gebruik)	11
4.4. De tuin als kans	13
4.5. De wensen van de gebruikers en de mogelijkheden	14
4.5.1. De achtertuin.....	14
4.5.2. De zijtuin west: Een speel en belevingsplek voor de BSO.....	17
4.5.3. Voortuinen bij De Zeppelin en De Luchtballon.....	18
4.5.4. Parkeerplaats en entree.....	19
4.5.5. Het balkon	19

1. Inleiding

1.1. De uitgangssituatie

Willem Falsoord is een dagactiviteitencentrum, waar dagelijks zeventig volwassen mensen met een verstandelijke of meervoudige beperking elkaar ontmoeten. Gelegen aan de rand van het natuur en recreatiegebied Delftse Hout, aan de noord oostelijke zijde van Delft, kent Willem Falsoord een zeer lommer- en natuurrijke omgeving. In 2007 is de huisvesting van Willem Falsoord verbouwd tot een prachtig nieuw gebouw met een lichte en transparante uitstraling.

1.2. Aanleiding tot de opdracht

1.2.1. Verbouwing van het Dagcentrum

Het dagcentrum Willem Falsoord is een plek waar de verschillende cliënten elkaar kunnen ontmoeten en op een zinvolle manier hun dag kunnen besteden. Het niveau en de vaardigheden van de cliënten is erg verschillend, de ontwikkelleeftijd ligt tussen de nul en zes jaar. De verschillende groepen waar de cliënten elke dag heen gaan variëren van een zeer zorgintensief niveau, tot een niveau waarop de mensen in staat zijn zekere dienstverlenende activiteiten uit te voeren.

Sinds 1981 is Willem Falsoord op de plek in Het Delftse Hout gevestigd. Na een grote brand in 1994 wordt er een nieuw pand gebouwd op de zelfde fundamenteën. Door geleidelijke verandering van vraag en doelstelling; van zorgcentrum naar belevingscentrum, is het nodig het gebouw van Willem Falsoord aan te passen: In 2007 heeft het gebouw een opvallende metamorfose ondergaan. In participatie met de cliënten en de groepsleiders hebben de architecten het bestaande gebouw omgebouwd tot een krachtige ruimte, passend bij de zorgintensieve vraag en de behoeften van de cliënten en hun verzorgers. In het proces naar de uitvoering van het aangepaste gebouw, zijn een aantal begrippen geformuleerd op basis waarvan de architecten Möhn en Bouman bv. het gebouw hebben vormgegeven.

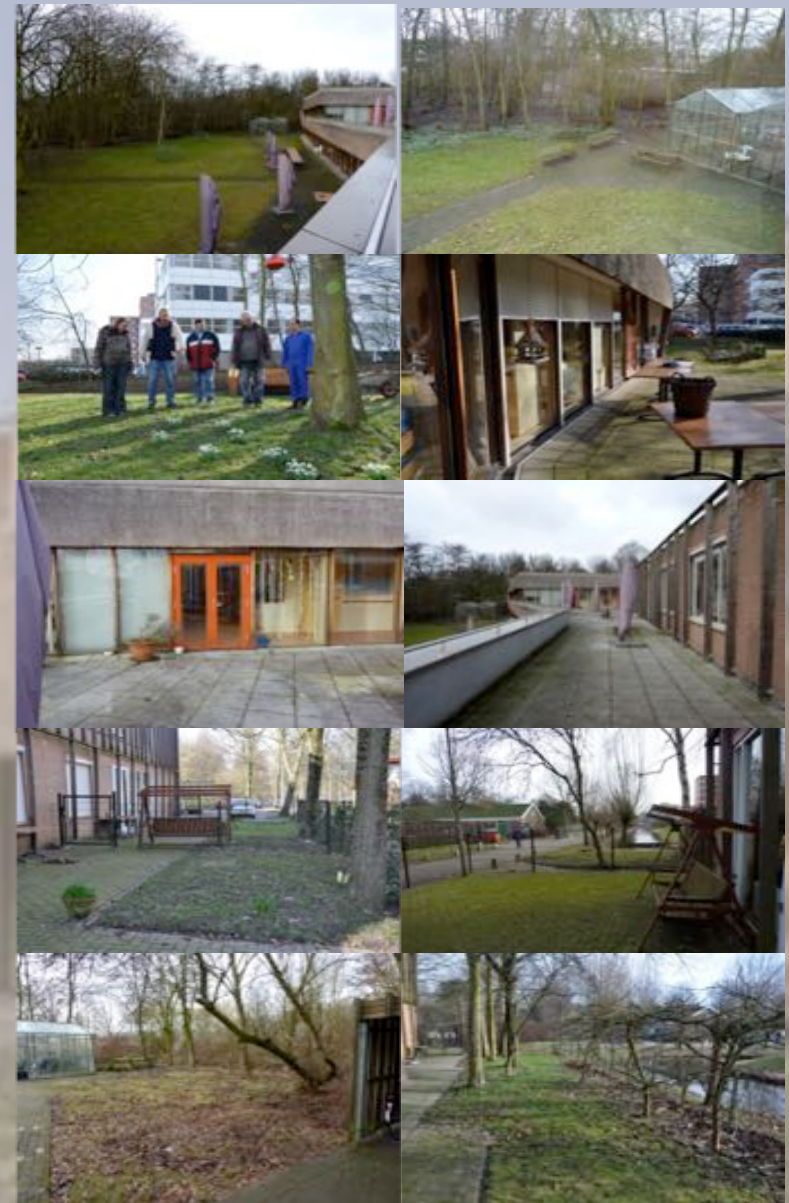

Boom in de centrale hal van Het Willem Falsoord. Hierin hangen de 7 door de cliënten en verzorgers geformuleerde begrippen als vertrekpunt voor de verbouwing: Avontuur, Ongedwongen ontmoeten, Warme sfeer, Natuur, Zintuigen, Kunst en Humor

1.2.2. Tuin en balkon

Achter het nieuwe gebouw ligt een ongeveer 1500 m2 grote tuin; een 'mooie ruimte' achter een mooi gebouw. Op de verdieping van het gebouw bevindt zich ook een groot balkon van ca 150 m2. De groepslokalen van de bovenverdieping hebben toegang tot het balkon, wat op de tekening van de architecten als terras staat aangegeven. Aan de voorzijde van het gebouw ligt nog een tuin die aansluit bij de twee groepslokalen aan die zijde. Zowel de tuinen als het balkon, zouden een grote toegevoegde waarde kunnen hebben als gebruikruimte voor de cliënten van het Willem Felsoord. Voor veel mensen is het belangrijk om regelmatig buiten te kunnen zijn, de heilzame kracht van de elementen en de buitenlucht te kunnen ervaren. In de praktijk blijkt echter dat zowel de tuinen als het balkon, weinig gebruikt worden. Deze buitenruimtes worden niet ervaren als ruimte die in een zeer basale behoefte kan voorzien. De drempel naar buiten is te hoog.

Het schrijven van deze visie is vooral bedoeld om de vraag te beantwoorden waarom de ruimte van de tuinen en het balkon te weinig gebruikt wordt en niet gevoeld wordt als de potentiële belevingsruimte voor alle cliënten, die het wel zou kunnen zijn. Op verzoek van Ipsen de Brugge gaan wij in deze visie op zoek naar het antwoord op de vraag: "Wat is er nodig om tuin en balkon toegankelijker te maken? Hoe richten wij deze ruimten in, aansluitend bij de doelstelling van Ipsen de Brugge en Willem Felsoord? En nog belangrijker hoe richten wij deze ruimten in, aansluitend bij de behoeften van de cliënten van Het Willem Felsoord?" Met deze visie hopen wij de deur naar tuinen en balkon wagenwijd open te kunnen gooien en een brug te kunnen slaan tussen de behoeften van cliënten, verzorgers en de tuin.

Foto's van linksboven naar rechtsonder: 1) Achtertuin 2) De kas 3) Met de tuingroep genieten van de sneeuwkllokjes 4) Terras achtertuin 5) Balkondeuren Regenboog 6) Het balkon 7/8) Tuin voorzijde 9) Zijkant noord 10) Zijkant zuid

2. Visie opdrachtgevers

Ipse de Bruggen is een zorgaanbieder met een breed pakket aan zorg en dienstverlening voor mensen met een verstandelijke handicap in heel Zuid-Holland. Willem Felsoord is een van de vele instellingen waar Ipse de Bruggen haar zorg aanbiedt. De visie van de opdrachtgevers vormt het centrale uitgangspunt bij het maken van de plannen voor de inrichting van de buitenruimte voor de Cliënten van Willem Felsoord.

2.1. Visie Ipse de bruggen

Iedereen is bijzonder. Ipse de Bruggen biedt bijzondere zorg aan mensen met een handicap. Zij zijn net als mensen zonder handicap stuk voor stuk bijzonder; jong of oud, met een eigen persoonlijkheid, achtergrond en levensovertuiging. Zo kijkt Ipse de Bruggen naar de cliënten, naar zichzelf, en naar iedereen die betrokken is bij Ipse de Bruggen. Deze opvatting vindt je in alles terug; in de werkwijze én in de medewerkers.¹

Acordeonspeler in Het Jostiband orkest, wat zijn roots heeft bij Ipse de Bruggen

¹Bron website Ipse de Bruggen: www.ipsedebruggen.nl

2.2. Visie Willem Felsoord

Wij bieden de cliënt een zinvolle dag door middel van het aanbieden van betekenisvolle activiteiten.

Betekenisvolle activiteiten betekenen: Balans vinden tussen beperkingen en mogelijkheden van de cliënt, waarbij de activiteit een combinatie is van al kunnen en een nieuwe uitdaging aangaan.²

Werken in de keuken van Willem Felsoord

² Bron; presentatie dagactiviteiten en belevingscentrum Willem Felsoord

3. Dagactiviteitencentrum Willem Felsoord

3.1. Een actieve lerende houding

In dagcentrum Willem Felsoord draait alles om beleving. Er worden activiteiten gedaan en producten gemaakt, waarbij het niet om het resultaat gaat, maar om het zinvol bezig zijn. Aan de hand van verschillende thema's krijgen terugkerende activiteiten opnieuw invulling. 'Ontmoeten' vormt een belangrijk onderdeel in het centrum. Door samen te werken en elkaar te helpen samen activiteiten uit te voeren, ongeacht het verschil in niveau of in vaardigheid, leren mensen van elkaar. Zo accepteren ze elkaars, en hun eigen beperkingen en wordt respectvol met elkaar omgaan een grondhouding.

De Tuingroep en Het Ateljee, zijn 2 van de groepen van Willem Felsoord, waar de cliënten op een prettige manier hun dag door kunnen brengen en betekenis kunnen geven aan het werk wat ze doen.

3.2. De cliënten waar het om gaat

Elke dag bezoeken ca 70 cliënten Willem Felsoord. We hebben het dan over allemaal verschillende mensen; elke cliënt heeft een andere begeleiding nodig. In Willem Felsoord zijn daarom verschillende groepen ingericht. De cliënten die een vergelijkbare vorm en intensiteit aan zorg nodig hebben, zijn in een zelfde groep geplaatst.

3.2.1. De groepen met intensieve Zorg

De Zeppelin, De Luchtballon, De Shuttle, De Boemerang en De Vliegers zijn de vijf groepen waarin cliënten komen die intensieve zorg en begeleiding nodig hebben. Voor hen is veiligheid, geborgenheid en structuur buitengewoon belangrijk. De activiteiten in deze groepen zijn heel erg verbonden met lichamelijke ervaring en zintuiglijke beleving

3.2.2. De groepen met intensieve begeleiding

De Regenboog, Het Ateljee de groep Arbeid en de Keukengroep zijn de groepen waarin de cliënten relatief weinig zorg vragen maar wel veel begeleiding nodig hebben. Zij zijn redelijk zelfstandig en zelfredzaam. De cliënten in deze groepen maken zelf een keuze uit wat ze willen doen, met uitzondering van de Keukengroep. Door hen worden ook producten gemaakt en zekere diensten geleverd. Werkzaamheden bestaan uit kunstzinnige producten maken, eenvoudige tuinwerkzaamheden verrichten en routinematig productiewerk. Het doel van de werkzaamheden is altijd het plezier en het leerproces van de cliënten. De verkoop van de producten is een leuke bijkomstigheid, maar is niet de doelstelling van de werkzaamheden.

De Keukengroep is de enige echt arbeidsmatige groep. Zij zorgen o.a. voor koffie en thee, dekken de tafels en bemannen de receptiebalie. Deze groep heeft een vaste plek in Willem Felsoord.

3.3. Een lerende omgeving op maat

3.3.1. Persoonlijke doelen

Iedere cliënt heeft zijn of haar eigen zorgvraag. Samen met de cliënt, een team van deskundigen en eventueel de ouders of verzorgers, worden afspraken gemaakt over de begeleiding. De vraag die daarbij centraal staat is: 'Wat willen we bereiken en wat betekent dit bijvoorbeeld voor de keuze van de activiteiten en de omgang met de cliënt'. Er is veel interactie tussen de cliënten en de begeleiders. Daarbij wordt gebruik gemaakt van totale communicatie.

3.3.2. Totale communicatie

De sociaal emotionele ontwikkeling van de cliënten van Willem Felsoord, ligt ruw gezegd tussen de 0 en de 6 jaar. Verstandelijk gehandicapten zijn op grond van hun handicap beperkt in hun verbale en non-verbale communicatiemogelijkheden.

Communicatie is altijd tweerichtingsverkeer. Bij communicatie met verstandelijk gehandicapten wordt dit tweerichtingsverkeer bemoeilijkt door het verschil in communicatieniveau. Mensen met een verstandelijke handicap kunnen gesproken taal niet

goed of soms zelfs helemaal niet begrijpen. Soms is communicatie nog eens extra belemmerd door andere beperkingen zoals; slechtziendheid, slechthorendheid enz. Vaak komen gedragsproblemen voort uit een gebrekkige communicatie: niet begrijpen of niet begrepen worden. Het is

daarom belangrijk dat de omgeving zich weet aan te passen aan het communicatieniveau van de cliënt, zij zijn immers niet in staat zich aan ons niveau aan te passen.³

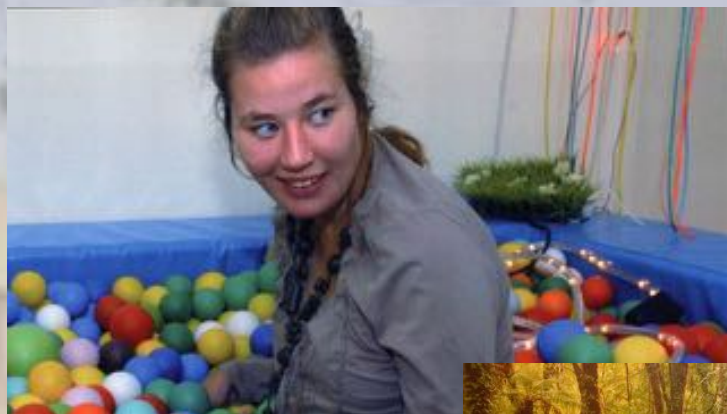
Niet alleen via spraak: praten en horen, kan gecommuniceerd worden. Het gebruiken van alle andere zintuigen die mensen bezitten en het inzetten van middelen via welke we de zintuigen kunnen bereiken, kan helpen een brug te slaan tussen de verschillende mensen: de zender en de ontvanger. Daarom is het aansluiten van de omgeving bij de zintuiglijke mogelijkheden en onmogelijkheden van de cliënten van wezenlijk belang voor de communicatie met mensen met een verstandelijke beperking.

³ internet: Handboek totale communicatie; Promens care, Assen

3.3.3. De inrichting van het gebouw

De inrichting van de binnenruimtes van Willem Felsoord, sluit zo veel mogelijk aan bij wat nodig is voor de cliënten en verzorgers, om goed te kunnen communiceren en zich daarbij wel te voelen. Diverse middelen worden daarbij ingezet, de verschillende zintuigen aansprekend.

4. Naar een passende visie voor de tuin

Steeds meer raakt men er van doordrongen, dat een natuurlijke omgeving en het buiten zijn een heilzaam effect heeft op mensen. Dit kan gaan over fysieke en motorische aspecten. Maar het gaat ook over het heilzame effect wat buiten heeft op de mentale gesteldheid van mensen⁴.

Zoals we in de inleiding hebben kunnen lezen, kent het mooie nieuwe gebouw van Willem Felsoord rondom verschillende

ruimtes die potentieel ruimte bieden aan de cliënten en begeleiders van Willem Felsoord, om ook buiten op een prettige en avontuurlijke manier te beleven.

In dit hoofdstuk gaan we onderzoeken wat er voor wensen en mogelijkheden leven om de tuin intensiever te gebruiken, waar nog beperkingen leven en wat er nodig is om voor alle cliënten van Willem Felsoord een fijne en heilzame ruimte te zijn.

4.1. De tuin nu

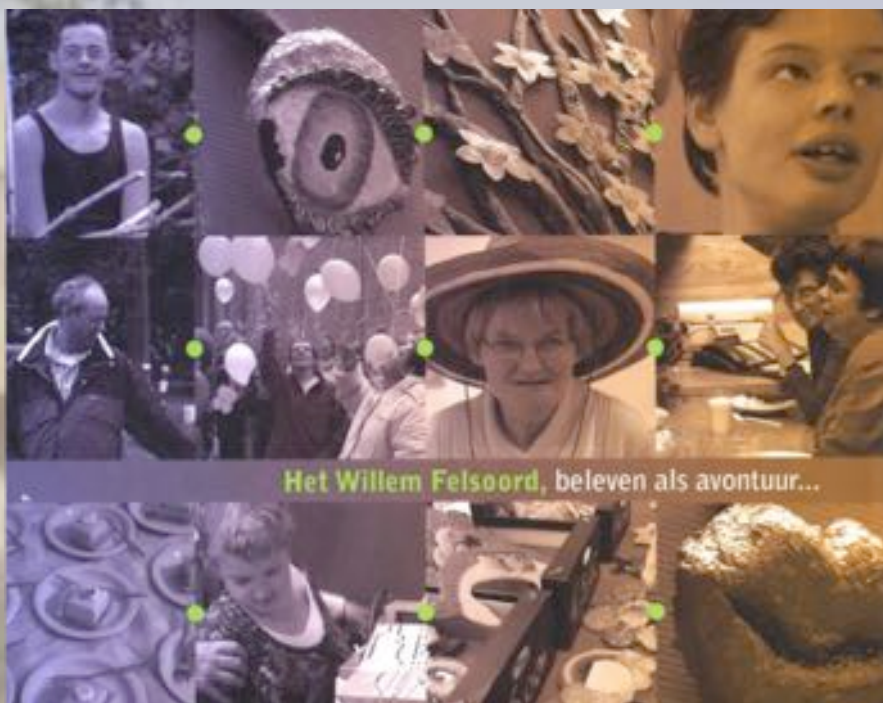
Het is winter op het moment dat de inventarisatie plaats vindt. De ingepakte parasols, de voetbaldoelen en het kleine moestuintje tonen aan dat er een tijd is dat er activiteiten plaats vinden. De verschillende tuinen en het balkon tonen sporen van gebruik. Toch ontbreekt er iets. Een tuin legt vooral in de winter zijn structuren bloot, op zo'n moment is 'voelbaar' of een tuin als ruimte een geslaagd en aangenaam oord is om te verblijven. En dat gevoel roepen de buitenruimtes van Willem Felsoord helaas (nog) niet op.

⁴ Zie literatuurlijst in de bijlage

4.2. Het doel van de tuin als plek voor alle cliënten van Willem Felsoord

In de participatierondes met betrekking tot het ontwerpen van het gebouw, is ook de tuin meegenomen. Het idee bestond om de tuin een fijne belevingsplek te laten zijn voor alle cliënten van Willem Felsoord. In principe gelden voor de tuin dezelfde zeven begrippen welke geformuleerd zijn voor het gebouw⁵ als uitgangspunt voor de inrichting. Door de verzorgers wordt dit vertaald als: 'beleven als avontuur!'

Het prachtige fotoboek van Willem Felsoord (2010), waar cliënten en personeel enorm trots op zijn. De titel: "Het Willem Felsoord, Beleven als avontuur" is gekozen omdat de basis van ontwikkeling Beleving is!

⁵ Zie foto boom pagina 5

4.3. Gebruik en beleving

In de plannen van het gebouw, is de inrichting van de tuin in de basis meegenomen⁶. Bij oplevering van het nieuwe gebouw zijn de hoofdpaden en grasvelden aangelegd, waardoor de grote structuur is ontstaan. Ook is er op twee plekken; op de hoek van het gebouw en aan de zuidkant van de tuin, reliëf gerealiseerd. Ingetekend zijn ook nog, naast de reeds gerealiseerde elementen, een waterelement en een kabelbaan.

Nu, na een aantal jaar gebruik, treffen we de tuin zoals in hoofdstuk 1 (1.2.2) omschreven aan. Uit gesprekken met zowel cliënten als hun verzorgers, blijkt dat er ambivalent wordt gestaan tegenover zowel de sfeer als het gebruik van de tuinen en balkon. In hoofdstuk 4.3.1 gaan we hier wat verder op in.

4.3.1. Hoera we kunnen naar buiten! Maar ... (analyse van gebruik)

De tuinen van Willem Felsoord worden, wanneer het weer en de temperatuur het toelaten veel en graag gebruikt. Toch zijn hierbij een aantal kanttekeningen te plaatsen.

Wanneer laat het weer en de temperatuur dit toe? In de winter vind men het vaak te koud, als het regent te nat en de pal op het zuiden gesitueerde achtertuin en balkon zijn, wanneer de zon vol schijnt, veel te warm om fijn te verblijven. Het komt erg vaak voor dat de temperatuur voor een groot deel van de tuin te warm is. Achter in de tuin, onder de boomkronen van het aangrenzende 'bos', is het op dat soort momenten zeer aangenaam.

⁶ zie het inrichtingsplan, plattegrond pagina 4

Helaas is het voor veel cliënten op dit moment niet mogelijk om daar te komen. Vooral voor de cliënten uit de groepen die intensieve zorg nodig hebben, ook zij die best goed ter been zijn, is het moeilijk, misschien wel eng, om zich te ver de tuin in te wagen.

Op warme dagen, wordt het langgerekte terras, onder de grote parasols, vooral door de keukengroep en mensen van de arbeidstherapie groep gebruikt. Het is dan druk; buiten, op het verharde gedeelte van het terrein, zit iedereen op een rijtje aan de tafels, om in zijn of haar behoefte aan 'buiten' te voorzien.

Zicht op de tuin vanaf het balkon, links is te zien hoe de tafels staan opgesteld op het langgerekte terras langs het gebouw. Foto rechts; een speciaal gemaakte ligbank in een van de weinige relatief intieme hoeken in de tuin. Voor mensen die beperkt zijn in het lopen is deze plek en bank lastig bereikbaar.

Voor de cliënten die geen moeite hebben met een dynamische omgeving; prikkelzoekers, die goed tegen open warmte kunnen en redelijk ter been zijn, voldoet de tuin tot op zekere hoogte goed. Dit zijn vooral de mensen die thuishoren in de groepen met intensieve begeleiding.

Voor de cliënten die snel overprikkeld raken, en een noodzakelijke behoefte hebben aan een rustige omgeving, maar ook voor de cliënten die voor hun beleving afhankelijk zijn van een omgeving die hen zintuiglijke beleving aanbiedt, zonder dat zij noodzakelijkerwijs hoeven te reageren, is de tuin te open aan structuur en te arm aan milde en sterk zintuiglijke prikkels.

Voor de cliënten in de groepen die zich op de 2^e verdieping bevinden wordt het gebruik van de tuin beneden door de te

overbruggen afstand belemmerd. De cliënten van de regenboog zijn behoorlijk zelfstandig. Zij kunnen vrij naar beneden lopen en weten de weg naar de tuin wel te vinden als zij dat willen. Voor de cliënten van De Vliegers is dit echter veel moeilijker, zij zijn min of meer genoodzaakt het balkon te gebruiken als zij naar buiten willen. Het balkon is echter veel te heet in de zomer en in warme voor en najaarsdagen. Buiten komen is dan voor hen geen optie; het **buiten beleven** komt voor de cliënten in deze groep dan ook zelden voor.

Op de 2^e verdieping bevindt zich ook de Buitenschoolse opvang: De Boomhut. In tegenstelling tot de volwassen mensen die op Willem Felsoord hun dag doorbrengen, komen deze kinderen na schooltijd naar Willem Felsoord. Voor hen is gebruik maken van de tuin, gezien de hoeveelheid jeugdige energie, noodzakelijk. Zij gebruiken daarom de tuin ook, maar zijn vooral aangewezen op de zijtuin, tegen de kas aan.

Kinderen van de BSO De Boomhut, op de eerste verdieping van Willem Felsoord

De mensen die het meeste gebruik maken van de tuin en ook in het winterseizoen in de tuin te vinden zijn, zijn de mensen die zich aangesloten hebben bij De Tuingroep. Werken in de tuin en in de kas vinden zij heerlijk! Ook een aantal mensen van de werkgroep en van de keukengroep, maakt tijdens hun pauzes veel gebruik van de tuin. Zij gebruiken een groot deel van het veld om heerlijk buiten te kunnen voetballen. Onder mindere weersomstandigheden wordt er in de gymzaal binnen gevoetbald. Voor de rest wordt de tuin in de winter en op minder mooie dagen niet gebruikt, alleen door cliënten die niet buiten het roken van een sigaretje kunnen. Een stap buiten de deur om 'buiten' te doen wat binnen niet mag.

4.4. De tuin als kans

Een dagcentrum als Willem Felsoord, met een zo uiteenlopende doelgroep, is in feite een heel dynamische omgeving. Onder de cliënten bevinden zich, binnen de grenzen van hun mogelijkheden, mensen met verschillend gedrag en wensen. Vaak staan de wensen ten aanzien van de juiste omgeving, de karakters van de cliënten, maar ook de noodzaak van inrichting gezien het ziektebeeld, loodrecht tegenover elkaar. De ene mens is een prikkelzoeker, waarbij de andere mens een prikkel-mijder is. In de wereld van de mensen van Willem Felsoord is dit contrast nog sterker uitgemeten dan in het 'gewone leven'. Het is onmogelijk voor elke cliënt een 'omgeving op maat' te maken. Dat hoeft ook niet. Door de omgeving flexibel in te richten, met veel variatie, kan er een omgeving worden aangeboden waarin cliënt of eventueel zijn of haar begeleider kan kiezen voor de juiste omgeving die past bij het juiste moment.

In de gesprekken die met cliënten en vooral ook met de teamleden gevoerd zijn, blijkt dat er een grote wens ligt de tuin vaker en intensiever te gebruiken. Door de medewerkers wordt de tuin in principe gezien als ruimte die een belangrijke toegevoegde waarde kan hebben op 'het beleven' en daardoor op het ontwikkelproces van de cliënten. Het gebruik van de tuin als paradijselijke en kansrijke omgeving voor de cliënten is nog niet uit de verf gekomen. Een aantal dagen meedraaien en veel gesprekken voeren met zowel cliënten als de groepsleiders, heeft veel inzicht opgeleverd in de zogenaamde 'problematiek' van de tuin. Dat we deze status van de tuin kunnen omdraaien in kansen, moge blijken in het volgende hoofdstuk.

4.5. De wensen van de gebruikers en de mogelijkheden

Voor het opstellen van een functie-indeling, op basis van de wensen en ervaringen van cliënten en personeel, gaan we uit van een verdeling van het buitenterrein in 5 elementen:

- De achtertuin (inclusief de zijtuin zuid/oost, aan het water)
- De zijtuin noord/west. Vooral gebruikt door de BSO
- Voortuinen bij De Zeppelin en De Luchtballon
- Parkeerplaats en entree
- Het balkon

4.5.1. De achtertuin

De achtertuin is het grootste terreindeel van de genoemde tuindelen. De groepen die aan deze tuin grenzen en daarmee direct van deze tuin gebruik maken zijn: De Shuttle, De Boemerang (beide zorgintensieve groepen), de Keukengroep en De groep Arbeid (intensieve begeleiding). Verder wordt de tuin regelmatig gebruikt en onderhouden door de Tuingroep. De Tuingroep is geen op zichzelf staande groep, maar een groep die eenmaal per week werkzaamheden verricht waaraan cliënten van diverse groepen deelnemen.

De zijtuin in het zuidoosten wordt niet intensief gebruikt. In het voorjaar zet De Zeppelin nog wel eens tafel en stoelen hier buiten om in de op dat moment nog milde zon te kunnen zitten.

Foto links: de achtertuin, met ligbank, hartje zomer. Rechts: het schoonhouden van de paden door de tuingroep

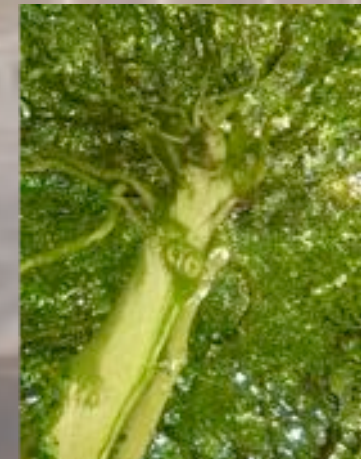

Scheiding en verbinding

Uit de gesprekken is naar voren gekomen dat de lommerrijke ligging, tegen het bos aan, als heel fijn ervaren wordt. De hoofdstructuur van de tuin, de padenloop en indeling in grotere gebieden, voldoet tot op zekere hoogte. Belangrijke wens voor de achtertuin is een duidelijke scheiding aan te brengen tussen gebied voor rust en gebied voor dynamische activiteiten. Belangrijk blijft wel een visuele verbinding, omdat het vooral voor de 'prikkel-mijders' belangrijk is beweging en leven in hun omgeving waar te blijven nemen.

Buitenlicht is veranderlijk. Buiten zijn kan een intensieve beleving geven. Bron foto: internet, Vrouwenmantel

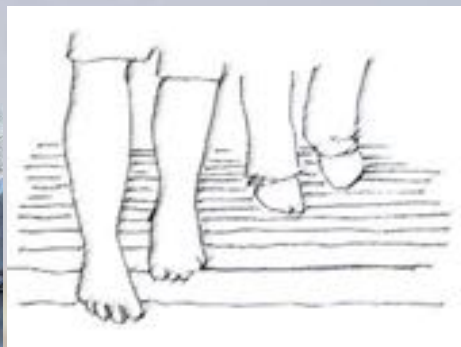

Buiten zintuiglijk beleven

Vooral de cliënten in de zorgintensieve groepen Shuttle en Boemerang, zijn afhankelijk van zintuiglijke beleving die hen 'aangeboden' wordt. Zij zijn niet in staat zelfstandig te reageren op signalen van buiten af. Juist voor deze mensen is het beleven en daarom aangeboden krijgen van heel basale, milde zintuiglijke prikkels heel belangrijk. In de binnenruimte is voor hen dan ook een zogenaamde 'snoezelruimte' ingericht.

Uit ervaring is gebleken dat veel 'buitenprikkelers' zoals o.a. mild licht, schijnend door de bladeren, beweging van planten, geluid en beweging van ritselende blaadjes en zang en beweging van vogels, geuren van planten enzovoorts als zeer heilzaam wordt ervaren. Voor een aantal cliënten zou het een bijzondere ervaring zijn soms met de voeten, geholpen door de verzorgers, verschillende materialen te kunnen voelen en

daardoor een diversiteit aan prikkels te kunnen beleven; een blote voeten pad. V het geluid van bewegend water, zoals van de bekende flowforms , gaat een rustgevende werking uit. De grote wens van de verzorgers van deze cliënten is dan ook een stuk van de tuin in te richten als intieme en veilige wereld, waarin veel zintuiglijke prikkels worden aangeboden. Juist ook deze groep mensen, die zo afhankelijk is van wat hen wordt aangereikt, kan daarmee een hele fijne buitenbeleving ervaren.

7

Over de paden lopen

De hoofdstructuur van de achtertuin, bestaat uit een vlakverdeling van padenloop, smal terras en enkele vlakken met gras. Op een aantal plekken is de tuin verhoogd. En het 'kleine' grasveld bij Shuttle en Boemerang, wordt omsloten door een damwand, die het geheel een zekere mate van intimiteit verleent.

Ook wat betreft de paden liggen er nog enkele wensen. Voor sommige cliënten is het onmogelijk over de 'grens' van verharding tussen terras (tegen het gebouw aan) en de padenloop te stappen. Blijkbaar werkt de overgang van de ene soort verharding naar de andere als een afschrikwekkende barrière.

Het veel gebruikte terras is erg smal. De tafels en stoelen die bij het aanbreken van de zomer buiten staan, staan in de volle

lengte opgesteld, waardoor ze een muur vormen tussen tuin en terras. Het uitbreiden van de padenloop en dan meteen de overgang tussen de ene soort en de andere 'verdoezelen', zou de toegankelijkheid van de tuin voor de cliënten zeer bevorderen.

Kruiden kweken en beleven

Veel kruiden hebben een sterke geur, smaken lekker, zien er vrolijk en kleurig uit en zijn aantrekkelijk voor vlinders en andere dieren. Het is nog steeds een wens van veel leden van het team om een plek te hebben waar kruiden en simpele groenten kunnen worden verbouwd. Een eerdere poging om een moestuintje aan te leggen is niet echt gelukt. Behalve dat de bodem goed verbeterd moet worden, kunnen veel cliënten niet bukken, waardoor het onderhouden en genieten van het kleine moestuintje op maaioogte te veel vraagt van cliënten en begeleiders. Een kruiden tuin op hoogte blijft een grote wens van de begeleiders. Het combineren van deze wens, met de wens om enige scheiding in het terrein aan te brengen en schaalverkleining te realiseren is een optie waar erg enthousiast op werd gereageerd. Voor de keukengroep heeft een kruidenpluktuintje extra waarde omdat de kruiden ook echt gebruikt worden bij het klaarmaken van gerechten in de keuken.

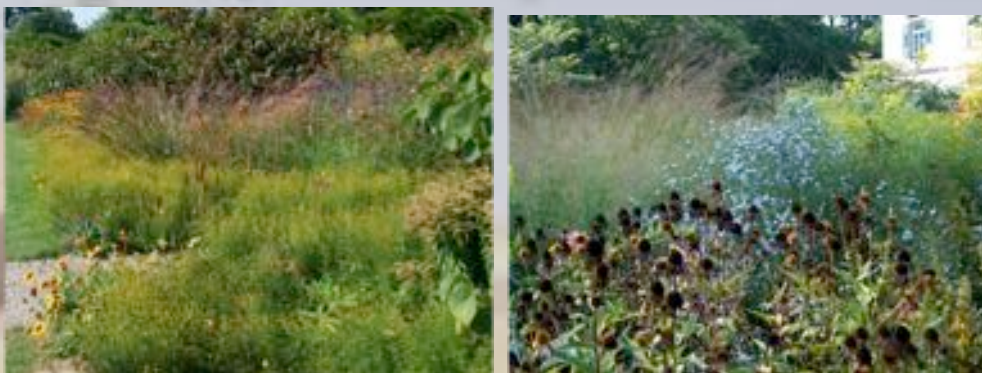

Voor mensen die slecht ter been zijn of zelfs afhankelijk zijn van een rolstoel is het belangrijk op hoogte te kunnen tuinieren. Wat zou het mooi zijn als we een kruidentuin kunnen maken met natuurlijke materialen, zoals de kruidenspiraal op de foto rechts en toch toegankelijk voor mensen met een rolstoel.

⁷ Bron: Internet; foto blote voetenpad, Elsendorp Brabant. Tekening Margo Rave

Kleur en bloemen

De tuin, met een bos als achtergrond, is lommerrijk. Het gras en de bomen geven een groene kleur aan alles. Hoewel groen fijn is, is de grote wens van alle gebruikers van de tuin meer kleur in de tuin te krijgen. Enkele perken met bloemen zou de beleving van de tuin flink verhogen. Voor de tuinwerkgroep betekent een border met bloemen, mits een beplantingsplan rekening houdt met beperkte onderhoudscapaciteiten, een mogelijkheid om meer tuinwerkzaamheden aan te bieden

Bloemen in de tuin geven kleur en brengen leven. Hier twee prachtige borders in de tuinen van Weinheim, Duitsland,, waar getuinierd wordt met prairiebeplanting, een manier om met relatief weinig onderhoud mooie gevarieerde borders te krijgen.

Een plek voor voetbal en andere sportieve activiteiten

Zoals hierboven al beschreven, wordt er veel in de tuin gevoetbald. Alhoewel het voor de prikkelmijdende cliënten wel heel fijn is om te zien dat er in de tuin mensen zijn en dit vanaf een afstand te kunnen bekijken, valt te snappen dat de dynamiek van het voetballen niet overeenstemt met de behoefte van de rustige en in zichzelf gekeerde beleving van de cliënten van De Shuttle en De Boemerang. Een grote wens voor de toekomst, is dan ook om een plek te hebben voor sport en spel voor de cliënten met veel dynamische energie naast de eerder beschreven zintuiglijke tuin voor de mensen die schrik hebben van al te veel dynamiek in hun omgeving.

Een tuin vol fruit

De zijtuin in het zuidoosten van Willem Felsoord, is een plek

die niet echt gebruikt wordt. De cliënten en hun begeleiders hebben een grote wens voor fruitbomen en struiken, waarvan ze kunnen oogsten. De zijtuin is bij uitstek een plek die zich enorm leent voor het neerzetten van kleine fruitbomen en heesters. Bloeiend fruit is heel mooi om te zien. Daarnaast kunnen mensen en dieren profiteren van de oogst die het oplevert.

Links bloeiende kweepeer, rechtsonder de vruchten van de Kweepeer. Foto rechtsboven: : natuurlijk plukken vogels ook de vruchten van een tuin vol fruit!

4.5.2. De zijtuin west: Een speel en belevingsplek voor de BSO

De kinderen en jongeren van BSO De Blokhut willen heel graag buiten spelen. Op dit moment is de tuin niet aantrekkelijk genoeg om zich buiten langdurig te vermaken. Er ligt een grote wens om aan het bestaande 'fietsenhok' een ruimte te bouwen, die voor deze kinderen een eigen plek kan zijn binnen Willem Felsoord. Deze wens delen zij met de Tuingroep, want ook de tuingroep heeft de wens om buiten een te verwarmen 'keet' te hebben, waar ze in de pauzes tussen de werkzaamheden door, ook in de winter, even beschut kunnen zitten om een boterham te eten. De zijtuin, waarlangs de BSO via een deur boven aan de trap de tuin betreedt, is met niet al te ingewikkelde ingrepen een stuk speelser te maken. Door samen een mooie wilgenhut te bouwen wordt de verbinding met de tuin op een natuurlijke manier nog sterker. Behalve de hier al genoemde voorbeelden is met natuurlijke materialen een schat aan speelaanleidingen te creëren. Het neerleggen van een paar stammen en stamschijven als evenwichtbalk en spring en/of zitelementen daagt uit tot beweging. Deze vorm van bewegen is heel goed voor de motorische en fysieke ontwikkeling van jonge

mensen in de groei. Daarnaast is het samen werken aan de elementen en samen beleven van beweging en spel in de tuin heel goed voor de sociale ontwikkeling van deze groep jonge mensen.

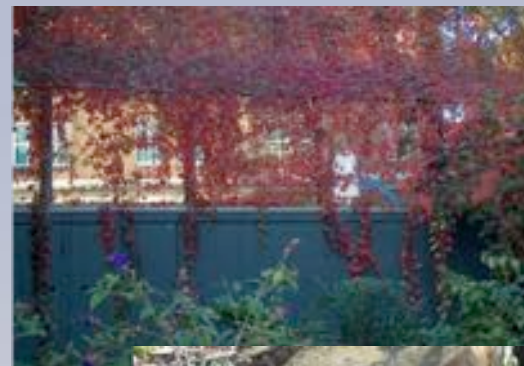
4.5.3. Voortuinen bij De Zeppelin en De Luchtballon

Aan de voorkant van het gebouw ligt de buitenruimte van de twee lokalen: De Zeppelin en De Luchtballon. De cliënten die overdag naar De Zeppelin en De Luchtballon komen, hebben veel individuele aandacht nodig. Voor hen is een gestructureerde omgeving noodzaak.

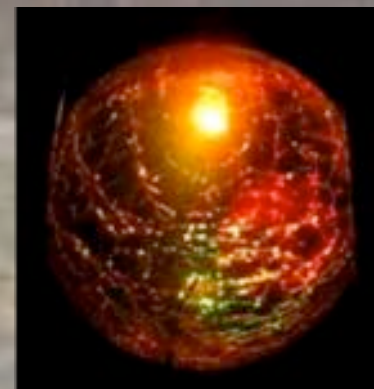
De tuin die bij deze groepen hoort is noodgedwongen in tweeën gedeeld, voor de mensen in deze groepen is het beter niet te veel prikkels van buiten 'opgedrongen' te krijgen. Toch is verbinding met de buitenwereld; het waarnemen van beweging en leven, wel heel belangrijk. Dat is ook waarom het fijn wordt gevonden dat er contact is met het leven op straat. Het is wel wenselijk de terreinen tegelijkertijd ook een beetje af te schermen door de hekken te laten begroeien met mooie klimplanten.

De tuinen aan deze kant van Willem Felsoord, liggen voor het grootste gedeelte in de schaduw. Vooral De Luchtballon moet het vrijwel stellen zonder zon. Wens van de groepsleiders is dan ook het terras wat te verplaatsen, zodat ze toch enigszins in de zon kunnen zitten, die in de tweede helft van de middag de tuin toch bereikt. Waar de zon echter nu valt is zitten onmogelijk doordat er geen verharding is. Doordat de tuinen in de schaduw liggen, in combinatie met de 'groene' omgeving, is het gevoel in deze tuinen toch een beetje zwaar. Een grote wens is dan ook om kleur te krijgen in de tuin. Dit kan kleur zijn door het aanbrengen van kleurrijke elementen, zoals een mozaïek, een kleurrijkere bestrating en elementen die de zintuigen aanspreken zoals een windgong

Bolgewassen in het voorjaar en de herfstkleur van Wilde Wingerd in het najaar; het introduceren van de juiste planten kunnen kleur geven aan de tuinen van De Zeppelin en de Luchtballon

of een waaier. Maar zeker ook van kleur in beplanting, zullen de cliënten en hun verzorgers blij worden.

Voorbeelden van een windgong. Bron foto's internet: Milieunet en Marja Schwetler

4.5.4. Parkeerplaats en entree

Voor De Tuingroep heeft zich uitgesproken over de ruimte aan de voorkant van Willem Felsoord. De belangrijkste wens die er ligt voor dit gebied is het inrichten met mooie beplanting van de boomspiegels. De lege boomspiegel, ontstaan door het wegvallen van een boom, vraagt om aanplant van een nieuwe boom. Wanneer er een nieuwe boom geplant gaat worden, dan wel graag een hele mooie! Misschien een goede actie om die met elkaar – De Tuingroep – uit te zoeken op een kwekerij?

De leden van de tuingroep laten zien dat de boomspiegels op de parkeerplaats beplant kunnen worden, waardoor de entree van Willem Felsoord wellicht een stuk mooier zal worden.

4.5.5. Het balkon

Alle groepen op de verdieping van Willem Felsoord hebben met hun lokalen een uitgang aan het balkon. Natuurlijk is het fijn een ruimte te hebben waar je buiten kunt zijn en

activiteiten kunt organiseren. Omdat echter het balkon, als ook maar enigszins de zon schijnt, de uitstraling van een gloeiend hete kachel krijgt, wordt er van deze ruimte veel te weinig gebruik gemaakt. Minder dan de mensen van de groepen feitelijk zouden willen. De wens om buiten te zijn en vooral om de veranderende weersomstandigheden in de loop van de dag buiten te kunnen ervaren is groot. Daarmee hangt de allerbelangrijkste wens voor het balkon samen: op een natuurlijke manier schaduw en frisheid op het balkon creëren. De parasols die op het balkon staan werken niet voldoende. De reflectie van de betonnen muren en verharding, overstemt de bescherming van de parasols.

Door het introduceren van een pergola, en deze te integreren met mooie bakken waarin beplanting kan groeien, kunnen 2 of zelfs meer vliegen in één klap geslagen worden: De pergola begroeid met klimplanten geeft schaduw en maakt de uitstraling van het balkon aanzienlijk aangenamer. Door de pergola te verbinden met de houten elementen die voor het gebouw gebruikt zijn, kan de schaduw ook zijn nut voor de lokalen bewijzen. De plantbakken kunnen behalve met klimplanten voor de pergola, ook gevuld worden met heerlijk geurende, kleurrijke en vlinderlokkende planten.

De ingeplante 'schakelblokken' op de foto laten zien hoe zelfs van zulke oninteressante elementen een weelderige omgeving kan worden gecreëerd. Door beplanting te kiezen die een voorkeur heeft voor dit milieu, kan zelfs een gortdroge omgeving in de blakerende zon, een aantrekkelijke uitstraling krijgen

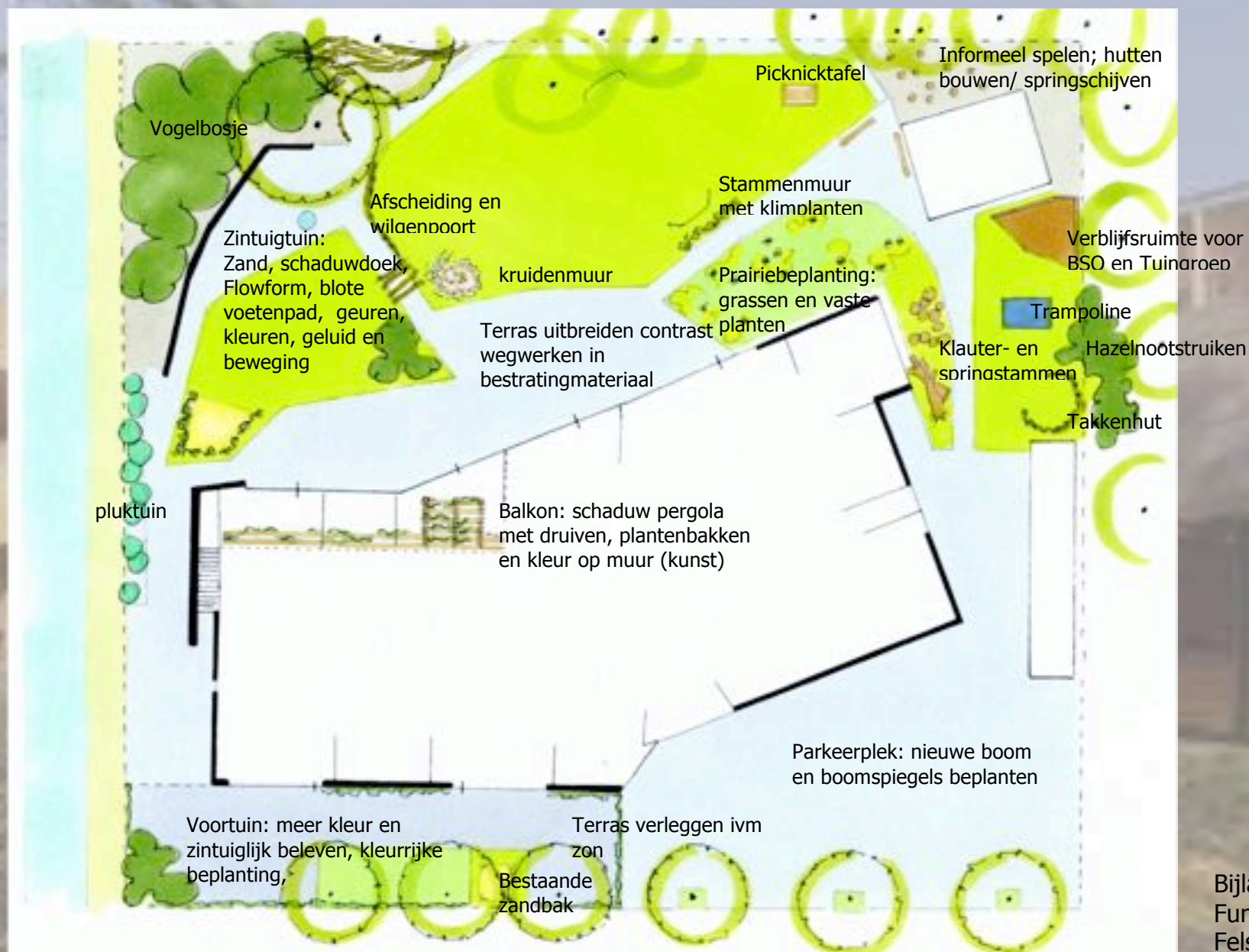
De witte rand onder de balustrade is een bron van ergernis omdat er veel algengroei plaats vindt. Door deze rand kleurig te maken met verf, mozaïek of papier-maché (voor buiten geschikt), kan er in een thema worden gewerkt waarin de onvermijdelijke algenbegroeiing zich inpast en misschien zelfs

een toegevoegde waarde krijgt. De mensen van Het Ateljee hebben daar al ideeën over.

Het is prachtig om de talenten van de cliënten van Willem Felsoord in te zetten voor het creëren van een omgeving, waar alles om beleving en ontwikkeling (rust, ruimte en dynamiek, groei, waardering enz.) gaat.

De ruimte is er, de talenten zijn er, nu nog de middelen om hen daar bij te helpen.

Bijlage I
Functievoorstel tuin Willem
Felsoord, maart 2011

Bijlage II

Voor het schrijven van deze visie, is dankbaar gebruik gemaakt van alle informatie die mij ter beschikking is gesteld.

Verder heb ik gebruik gemaakt van diverse bronnen op het internet (zie noten in de tekst).

Marleen van Tilburg, Vught, 27 maart 2011

Geraadpleegde literatuur o.a.:

- Van Buiten wordt je beter
Een essay over de relatie tussen natuur en gezondheid;
Agnes van de Berg en Magdalena van de Berg,
Bijlage bij het jaarboek 2001; Alterra, Wageningen
- Tuin en Landschap 3 december 2009
Vaktijdschrift voor de groenvoorziening
Speciale uitgave 25A; Tuinen bij Zorgcentra
- De tuin te lijf
Tuinieren met visueel gehandicapten; consequenties voor
de inrichting van de groene ruimte
Hans Schuman
Uitgave 1998 Bartimeus, Zeist
- De Groene Omgeving
Een bijdrage aan een gezonde samenleving
Arie Koster
Uitgave Schuyt & Co, Haarlem